

אין תורה שבכתב בלי תורה שבעל פה

[ערב שבועות, תשס"ז – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי]

יש לשאול (כן כתב "מגן אברהם" או"ח תחילת סימן תצד), כיצד אנו חוגגים חג שבועות בכל שנה ושנה דוקא ביום **ששה בסיון**, הרי לדעת ר' יוסי (שבת פז:.) דוקא בתאריך **שבעה בסיון** ניתנה לנו התורה?

[לדעת ר' יוסי – הוסיף משה רבנו יום נוסף מדעתו (שבת פז:). כי הקב"ה ציוה רק על שני ימי פרישה, "וקדשתם היום ומחר", אבל משה רבנו דרש שצריכים ימים שלמים, לילה ויום, ולכן דחה למתן תורה ביום נוסף! משה דרש את לשון הציווי: "היום ומחר", היום כמחר. מה 'למחר' לילו עמו, אף היום לילו עמו". וכיון שהקב"ה דיבר עם משה כאשר כבר עבר מקצתו של היום, ידע משה כי יש להוסיף עוד שני ימים שלמים, בנוסף לעצם היום הזה שה' דיבר אתו. ועל זה ענה לו הקב"ה "ישר כוחך".]

ועוד שואל "מגן אברהם", לפי חשבון לוח השנה של שנת יציאת מצרים, שהיו חדשים ניסן ואייר מלאים 30 יום, יוצא שניתנה תורה ביום נ"א לספירת העומר, ולא ליום החמישים?

ותירץ "מגן אברהם" כי תאריך ז' סיון, בו חגגו שבועות בשנה ראשונה לצאתם מארץ מצרים, בא לרמוז לדורות על ענין יום טוב שני של גליות.

ויש בזה קצת דוחק. כלום משום מצב **לא נורמלי** שישראל במצב של עונש וגליות, תימסר להם תורה ביום שאיננו עיקר? כלום הטפל חשוב יותר מהעיקר? הרי עולם כתיקונו הוא כאשר ישראל הוא בארצו. מתאים יותר לתת להם תורה ביום שהחג הוא מדאורייתא (יום ו' סיון) ולא יום שהוא רק מדרבנן ("מנהג אבותיכם בידיכם", ביצה ד:.) מפני חוסר ידיעה בגולה, בתקופתם של חז"ל, מתי קדשו בית דין בירושלים את החודש. (ולכן תיקנו יו"ט שני)

ויש קושי נוסף בשאלת קביעת התאריך. משה רבנו **דרש** "היום כמחר". האם זו היא דרשה גמורה, ובתוקף דבר דאורייתא כמו י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, או שזה רק מדרבנן? מכריעים בעלי התוספות (שבת פז:.) שמהלשון "הוסיף משה מדעתו" משמע שאין זו מהתורה. **הקשה מהר"ל** ("גור אריה", שמות יט, טו) אם אין זאת מהתורה, מה שייך לשון "דרש"? כי דרישה וחקירה היא העיון במשמעות לשון התורה. ואם אחרי החקירה זו היא משמעות דבר התורה, מה שייך לומר "הוסיף מדעתו"?

ובלשון מהר"ל:

"וכל זה פלא בעיני. כי נראה לי [כי] כל הדרשות שדרשו חכמים כולם הם מן התורה. ולא שהם גוף התורה, אלא הם יוצאים מן התורה. דמיון זה, [=משל ל]הַפְּנָאִי (ה)בִּזְנָה בית, והשלימו. והניח מקום להעמיד שם דברים הצריכים אל הבית. ובא אחר כך חכם אחד ומתבונן בבית, למה בנה הבית בצורה זאת? [אם לא] להוסיף דבר זה. ועוד בנאו בצורה זאת, [כדי] להוסיף דבר זה. הנה כל התוספות הוסיף האיש החכם. אבל הוא לקח אותם מבנין הבית. ובשביל זה, כאשר הוסיף אותו החכם אותם הדברים, בשביל זה לא ייאמר שהם מבנין הבית, רק מה שהוסיף החכם בהתבוננות הבית. ולפעמים החכם מבאר ומפרש איזה דבר נקרא בית, ואיזה חדר. ואין זו תוספת, רק פירוש וביאור. כך היא התורה, ניתנה בלא תוספת ובלא מגרעת. והניחה מקום לחכמים לבנות, והם הרמזים בתורה. ומכל מקום, מאחר שלא כתב זה בפירוש, כאילו אמרה תורה 'אתם החכמים יש לכם במקום זה להוסיף, והוא דעתכם'. אבל אין זה כל כך פשוט והכרחי כמו דעת בתורה" עכ"ל.

ובמקום אחר כתב מהר"ל על לשון חז"ל שדבריהם הם "דברי סופרים". "אין הכוונה כלל שיהיה זה מדבריהם בלבד, כי תורה היא לגמרי, וחייב עליו כמו שמחוייב על דבר המפורש בתורה. ונקרא 'דברי סופרים', בשביל שפירוש המצוה מדברי סופרים". ("ביאר הגולה", באר ראשון, עמ' יד).

וכך כותב מהר"ל גם לענייני **האסמכתאות** שהירבו חז"ל להביא בדבריהם להרבה מהדברים שנאמרים בתורה. כך לשונו ב"גור אריה" (שם): "ואל תטעה לומר כי בכל מקום שאמרו חז"ל 'אסמכתא' הוא שמשא רבנו כאשר כתב התורה, לא כתב אותו בשביל אותה [האסמכתא, רק הם [חז"ל] אסמכוה אותה מדעתם [בלבד]. אומר אני, **האומר כן, טועה בדברי חכמים!** שאם כן יהיה דברי חכמים רק עמל ויגיעה ואין בו ממש! שלפעמים מוציאים דבר מן המקום ע"י לימוד דרשות, ולא יהיה זה רק לייפות הדברים? או לגנוב דעת הבריות, כאילו היא דרשה מן התורה? ולא נאה זו להם, שהרי אין להם [לדרשות הללו] שום חלק ונחלה בתורה.

אבל כן פירושו, שיש לדבריהם אסמכתא, שדבריהם נסמכים (אקראי) [על המקרא] עכ"ל. כלומר בכוונה תחילה הקב"ה הניח בתורה אסמכתאות הללו, כדי שחז"ל יציינו להם.

מצאנו שגם מהראשונים ביארו כנ"ל.

הריטב"א (ראש השנה טז ע"א) כותב: "ולא כדברי המפרשים האסמכתאות שהוא כדרך סימן שנתנו חכמים, ולא שכוונת התורה לכך. חס ושלום, ישתקע הדבר ולא ייאמר, שזו מינות היא". [ואמנם יש הרבה ראשונים שאינם סבורים כהריטב"א, עיין "אנצקלופדיה תלמודית", ערך "אסמכתא". רק באנו כאן לתרץ הקושיא של ה"מגן אברהם", לפי דעת מהר"ל ושיטתו].

ובזה שומעים אנו יישוב נאה ומתקבל מדוע בשנה הראשונה לצאת עם ישראל מארץ מצרים, חגגו חג שבועות ביום ז' סיון (וביום נ"א לעומר). **זאת כדי שידעו להעריך חשיבות דברי חכמים, שהם המעמיקים והמבארים לתורה שבכתב.**

ה' כתב הכל בקצרה, וסמך על המעיינים להבין הכוונה האמתית. וכאשר משה מצא לפניו את הביטוי "היום ומחר", הוא השכיל להבין שכוונתו של הקב"ה ימים שלמים, לילה ויום. ואמנם לא ביטא זאת הקב"ה במפורש, אבל המחונן בְּשֵׁקֶל-חַד וְעִיָּרָנִי, יבין מה כוונתו. והדבר דומה לבנאי המשאיר קרשים ואביזרים שונים מונחים על הרצפה בשלד בנין שהקים ומסר לדייר. מבין הדייר החכם שרצונו של הבנאי שישתמש באותם הקרשים והאביזרים כדי לייצר רהיטים הנחוצים לבית. כי לא על חנם יצר היוצר, אלא הכל מחושב ומתוכנן. הבנאי רוצה שיתוף פעולה מצד הדייר.

וכל זאת למה? כדי שהאדם ישתמש בתבונתו, ינצל את עיונו. כך כתב גם **רמח"ל**:

"ואמנם יש עוד ענינים אחרים שהם תקנות מן החכמים ז"ל. ואע"פ כן ימצאו להם רמז רחוק מאד בכתובים, ונקרא גם זה אסמכתא. אמנם היא אסמכתא יותר שטחית ויכוונו בה לזכרון לענין. ולא יחדלו לכוין בזה ג"כ היות אפילו זה רמז בתורה. אע"פ שהוא רמז רחוק מאד. והוא על צד הציפיה בעתידות, שהכל גלוי לפניו יתברך, ועל הכל רמז. אלא שרמז עליו בדרך רחוקה" (יספר המאמרים", מאמר העיקרים, בענין תורה שבעל פה, עמ' לו). [כלומר כל "דרבנן" היה כבר צפוי מראש לפני הקב"ה, והוא בכוונה תחילה השאיר רמזים לכך בתורתו].

וכדי להנחיל לדורות ידיעה עצומה זו, לקבל אמונה כי כל דברי חז"ל נרמזו בתורה (כלשון הזוהר ח"ג דף רכא ע"ב), חגגו ישראל יום מתן תורה **דוקא ביום הנוסף** אשר משה חידש "מדעתו". כלומר השתמש משה בכח עיון ויצירתיות. אבל באמת, גם זה היה חלק מהתורה המסורה מהקב"ה.

וכדברי סיכום של רמח"ל (במאמרו הנ"ל, עמ' לח) – "והנה אין הפֶּרֶשׁ בין חיובינו במצוות המבוארות בתורה ובין חיובינו בתקנות החכמים וגזירותיהם. שכך הרצון לפניו (ית"ש) שנשמור המבוארות בתורה כמו שנשמור את אלה, ואין הבדל ביניהם אלא במה שחז"ל הבדילום [ספק בדבר תורה לחומרא, וספק בדרבנן לקולא]. וכו' וכו'. כל זה מפני ששָׁוּוּ בעיניהם הדברים האלה בבחינת החיוב בהם כמו כל שאר מצוות התורה. שאמנם רצונו, יתברך, היה שיבואו על זה הצד, פירוש **שיבואו מאתנו**" [ומצדנו] עכ"ל.

כלומר, בני אדם, הם שותפים עם הקב"ה ביצירת התורה! כך לשון "**חובות הלבבות**" (שער היחוד, פרק עשירי, עמ' מו) על תורת המצפון: "לפי שהכתובים קצרו בביאורה מפני שסמכו על בעלי השכל. ורמזו ממנה רמזים להערה, כדי שיתעורר אליה מי שאפשר לו לחקור עליה וללמוד אותה. ואז ידע אותה ויבינה, כמו שאמר החסיד "ומבקשי ה' - יבינו כל!" (משלי כח, ה).